

Magdalena WASYLEWICZ

Uniwersytet Rzeszowski, Polska

Działania przeciw wykluczeniu cyfrowemu dzieci i młodzieży – edukacyjny aspekt zjawiska

Wstęp

Dynamiczny rozwój technologii cyberprzestrzennych w ostatnich latach sprawił, że zdominowały one większość dziedzin funkcjonowania człowieka i zaczęły wyznaczać kierunek jego aktywności. Komputer, maszyna „intelektualna” nie zmienia świata, nie tworzy dóbr materialnych, nie ingeruje w rzeczywistość materialno-energetyczną. Niemniej jednak pomaga zmieniać świat, tworzyć nowe dobra, ingerować w materię i energię. Jest maszyną do przetwarzania informacji, a jednocześnie instrumentem wspomagania intelektualnych funkcji człowieka. Jego wykorzystanie w niewielkim stopniu określają parametry fizyczne, w znacznie większym – tworzone i modyfikowane programy, a w jeszcze większym – zdolności i potrzeby użytkownika [Goban-Klas 2005: 131]. Nowoczesne media elektroniczne, a zwłaszcza internet, tworzą specyficzny obszar funkcjonowania człowieka. Cyberprzestrzeń zaczęła wywierać ogromny wpływ na jego postawy, mentalność, procesy społeczne, polityczne, gospodarcze i kulturowe. Internet obecny jest już niemal we wszystkich dziedzinach życia człowieka, skutecznie konkurując ze wszystkimi popularnymi dotychczas formami rozrywki, spędzania czasu wolnego, a nawet obcowania z drugim człowiekiem [Sarzała 2009: 135]. Internet zachęca użytkowników do poszukiwań i odkryć, umożliwiając wielokierunkowy rozwój, a jednocześnie poszerza potencjał dopływu informacji do mózgu, zwiększając przy tym efektywność uczenia się [Noga 2008: 135]. Obecnie komputer jest ważnym narzędziem w edukacji dzieci i młodzieży, bez którego wielu nie wyobraża sobie życia. Jednak nie jest jeszcze obecny w każdym domu i nie wszyscy mają możliwość korzystać z jego dobrodziejstw. Stąd miasta i gminy w Polsce starają się o dofinansowanie możliwości likwidowania barier, które uniemożliwiają dzieciom i młodzieży dostęp do internetu. Artykuł jest próbą podkreślenia edukacyjnego aspektu ogólnopolskiego projektu „Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu eInclusion”, dzięki któremu wielu młodych ludzi dostało szansę edukacji i komunikacji za pomocą komputera i internetu nie tylko w szkole, ale także w domu.

Przeciw wykluczeniu cyfrowemu w społeczeństwie informacyjnym

Internet stał się nową przestrzenią społeczną, gdzie realizuje się większość ludzkich potrzeb. Wirtualna przestrzeń internetu stanowi odzwierciedlenie fi-

zycznej przestrzeni, w jakiej funkcjonujemy na co dzień. Posługując się terminologią M. McLuhana, można stwierdzić, że internet jest swoistym **przedłużeniem człowieka** w przestrzeni społecznej. M. Castells uważa, że internet „stanowi tkankę naszego życia” [Castells 2003: 11].

Internet jest nowoczesnym nośnikiem informacji, wiedzy o świecie, umożliwia bowiem dostęp do informacji nie tylko w formie dokumentów tekstowych, ale i stron internetowych wzbogaconych elementami multimedialnymi, takimi jak ruchomy obraz, dźwięk, filmy, prezentacje. Sieć ta umożliwia korzystanie z informacji w atrakcyjnej, multimedialnej postaci, stanowi źródło pomocy naukowych zarówno dla uczniów, jak i dla nauczycieli [Smith i in. 1996: 8]. Szybki dostęp do wyszukiwanych treści popularyzuje metodę zdobywania informacji za pomocą internetu. Publikowane są w nim biuletyny, czasopisma, aktualności z kraju i ze świata dotyczące gospodarki, polityki, muzyki, filmu i wielu innych sfer życia. Pokłady źródeł informacji są niezmierzone, a ilość informacji dostępnych drogą elektroniczną wciąż wzrasta, przyciągając użytkownika nowymi możliwościami graficznymi, dźwiękowymi czy też obszerniejszym tekstem. Niezaprzeczalnie internet ułatwia dostęp do interesujących zagadnień, najważniejsze jednak, aby były one zgodne z rzeczywistością, a forma ich przedstawienia była dostosowana do wieku osoby wyszukującej informacje [Noga 2008: 112–113].

Obecna więc w prawie każdej dziedzinie życia informatyzacja nie może obejść się bez nowoczesnych środków dydaktycznych. Powstaje wiele Edukacyjnych Programów Internetowych (EPI) wspomagających proces nauczania. Interaktywne strony WWW stanowią gotowe do wykorzystania przez nauczyciela lekcje w trybie online z zastosowaniem komputera i internetu jako środka dydaktycznego. Za pomocą internetu można wybrać się na wirtualny spacer po Wawelu czy Luwrze, zwiedzać zbiory, komnaty i eksponaty, odbywając wirtualne lekcje muzealne. Istnieje możliwość zobaczenia obiektów, zabytków, muzeów w różnych częściach świata, poznania ich historii bez konieczności opuszczenia domu lub sali wykładowej, a także zdobycia potrzebnych informacji do ubarwienia referatu. Możemy zapoznać się z sylwetkami twórców muzyki klasycznej, zaglądając na strony encyklopedii kompozytorów. Istnieje wiele miejsc w sieci oferujących spotkanie z literaturą, a także skorzystanie ze słowników np. ortograficznego, języków obcych [Siemińska-Łosko 2006: 51].

Dynamika zmian we współczesnym świecie nie pozwala poprzestać na wiadomościach zdobytych w szkole. Wymusza potrzebę ciągłego doskonalenia się, a co za tym idzie – samokształcenia. Edukacja przez internet stała się faktem. Ale czy dla wszystkich uczniów? Brak dostępu do internetu może stać się powodem zacofania, wykluczenia społecznego i cyfrowego (analfabetyzm funkcjonalny), a to jest zaprzeczeniem powstającego nowego typu społeczeństwa młodych ludzi. To zupełnie inne pokolenie i jak konstatuje T. Goban-Klas: to pokolenie, któremu puls bije szybko. Bombardowani obrazami mają stałą, nie- słabnącą potrzebę odbierania nowych wrażeń [Goban-Klas 2002: 43–48].

D. Tapscott z kolei wymienia charakterystyczne dla młodego pokolenia cechy, postawy i zachowania, które nazywa normami. Należą do nich: wolność, dopasowanie do swoich potrzeb, baczna obserwacja, wiarygodność, współpraca, rozrywka, szybkie tempo, innowacyjność. Na tych cechach opiera się charakterystyka pokolenia Y, szczególnie w odniesieniu do jego nawyków medialnych [Tapscot 2010: 138–175]. T. Wagner w swojej książce *The Global Achievement Gap* wskazał 7 kluczowych cech, którymi musi charakteryzować się współczesny uczeń, jeżeli chce odnieść sukces niezależnie od swoich aspiracji, zarówno na rynku pracy, jak i w środowisku uczenia się. Te cechy to: umiejętność krytycznego myślenia i rozwiązywania problemów, umiejętność współpracy i bycia liderem, dostosowywanie się do zmieniających się warunków, przedsiębiorczość i inicjatywność, skuteczna komunikacja z otoczeniem, umiejętność zdobywania i analizowania informacji oraz ciekawość i kreatywność cech [Wagner 2008: 24–28].

Postęp technologiczny zmienił nie tylko sposób funkcjonowania współczesnego człowieka, zwłaszcza młodego, ale doprowadził do gwałtownej i głębokiej przemiany funkcjonowania jego mózgu. G. Small i G. Vorgan twierdzą, że „codzienny kontakt z zaawansowaną technologią [...] pobudza przemiany komórek mózgowych i uwalnianie się neuroprzekaźników, wzmacniając stopniowo nowe szlaki neuronowe w naszych mózgach i osłabiając stare” [Small, Vorgan 2011: 14]. Dzisiejszy uczeń powinien raczej być żeglarzem, jak zasugerował to T. Goban-Klas: świadomym swoich możliwości i czekających go wyzwań eksploratorem nieznanych cyfrowych lądów [Goban-Klas 2001: 501–510]. Ale czy tak jest, a przede wszystkim czy jest tak wszędzie bez względu na to, czy uczeń mieszka w dużym mieście, czy w małej wiosce?

Nadal korzystanie z internetu jest bardzo uzależnione od takich cech społeczno-demograficznych, jak: wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania i sytuacja materialna. Wpływ zwłaszcza miejsca zamieszkania jest bardzo wyraźny. Z tego powodu m.in. wiele gmin w Polsce bierze udział w projekcie współfinansowanym ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, budżetu państwa i gmin „Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu eInclusion”. Udział w projekcie jest bezpłatny.

Celem ogólnym projektu jest zmniejszenie ryzyka wystąpienia wśród mieszkańców zjawiska wykluczenia cyfrowego z powodu trudnej sytuacji materialnej lub niepełnosprawności, dostęp do domowego odbioru internetu, w tym dostarczenie sprzętu komputerowego, instalacji i serwisowanie sprzętu wraz z oprogramowaniem oraz przeprowadzenie szkoleń z zakresu obsługi komputera i korzystania z internetu osobom biorącym udział w projekcie, a także wyposażenie placówek w komputery oraz umożliwienie korzystania z darmowego dostępu do internetu w tych placówkach¹.

Jest to niewątpliwie wielka szansa dla tej młodzieży i dzieci, które z jakiś powodów nie mają w domu komputera, a co za tym idzie – dostępu do internetu.

---

¹ <http://www.wvpe.gov.pl/index.php> (6.05.2015).

Przykładem wykorzystania środków z tego projektu jest gmina Nozdrzec w województwie podkarpackim, która pozyskała środki na projekt pt. „Likwidacja barier wykluczenia cyfrowego w Gminie Nozdrzec”. Podczas realizacji I i II fazy projektu dostęp do internetu na tym terenie został zagwarantowany 70 uczestnikom. Dodatkowo 20 zestawów komputerowych otrzymały jednostki podległe, tj. Gminna Biblioteka Publiczna w Nozdrzcu z siedzibą w Warze oraz filie biblioteczne w Hłudnie, Siedliskach i Wesołej. Ustalony regulamin szczegółowo zakładał grupy uprawnione do ubiegania się o udział w projekcie, czyli:

- gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku szkolnym spełniające warunki upoważniające do otrzymania wsparcia w ramach systemu pomocy społecznej,
- gospodarstwa domowe z dziećmi w wieku szkolnym spełniające warunki upoważniające do otrzymania wsparcia w ramach systemu świadczeń rodzinnych,
- dzieci i młodzież ucząca się z rodzin w trudnej sytuacji materialnej i społecznej uprawniającej do uzyskania stypendiów socjalnych,
- osoby niepełnosprawne ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności lub z orzeczeniem równoważnym, których dochód nie przekracza 200% kryterium dochodowego upoważniającego do otrzymania wsparcia w ramach systemu pomocy społecznej.

W celu prawidłowej realizacji oraz osiągnięcia zamierzonych efektów projektu z grupy beneficjentów końcowych wykluczono następujące rodziny:

- z marginesu społecznego (definicja z Encyklopedii PWN – grupa społ. składająca się z jednostek o niskim statusie społ., których zachowania są sprzeczne z ogólnie przyjętymi normami moralnymi i zasadami współżycia i często mają charakter patologii społecznej),
- rodziny patologiczne (definicja z Encyklopedii PWN – które pozostają w sprzeczności z wartościami i zasadami aktualnie akceptowanymi przez dane społeczeństwo)
- rodziny dotknięte nieleczonym alkoholizmem (w tym celu przeprowadzony został wywiad środowiskowy potencjalnych beneficjentów),
- rodziny posiadające komputer i dostęp do internetu.

Istotny wpływ na zakwalifikowanie się do tego projektu miała sytuacja finansowa rodziny. Projekt bardzo ściśle określał warunki materialne osób biorących w nim udział².

Podsumowanie

Dzieci i młodzież z mniejszych miejscowości niezaprzeczalnie czerpią korzyści wynikające z dostępu do komputera i internetu w swoich domach, co nie jest bez znaczenia także dla edukacji tych młodych ludzi. Oprócz likwidacji wykluczenia cyfrowego młodzi ludzie oswajają się z tym narzędziem pracy i rozrywki, komputer stymuluje uczenie się, uatrakcyjniania zdobywania wiedzy,

---

² http://www.nozdrzec.pl/strona,Likwidacja_wykluczenia_cyfrowego,127 (6.05.2015).

indywidualizuje proces nauczania/uczenia się, przyspieszenia i ułatwienia zapamiętywania. Co istotne, rozwija myślenie twórcze i łączy doświadczenia wzrokowe ze słuchowymi. Uczenie się przybiera charakter wielozmysłowy, przez co aktywizuje uczących się. Ale nie należy zapominać o najważniejszym – dostęp do komputera czy internetu to nie wszystko. Niestety, w Polsce możemy mówić o braku dostępu do wysokiej jakości zasobów edukacyjnych, z których mogliby korzystać uczniowie. Oczywiście, przybywa programów edukacyjnych publikowanych w internecie, jednak ciągle brakuje wysokich lotów portali edukacyjnych zarówno dla uczniów, jak i nauczycieli. Potwierdzają ten fakt również wyniki przeprowadzonych badań dotyczących „Cyfrowej szkoły”. Jak pisze A. Grabek w „Rzeczpospolitej”: „Wiceszefowa MEN przekonuje, że próba wprowadzenia nowych technologii na lekcje się nie powiodła, bo szkoły nie dostały odpowiednich materiałów edukacyjnych [...] program „Cyfrowej szkoły” w żaden sposób nie wpłynął na umiejętności i osiągnięcia uczniów sprawdzane przez egzamin szóstoklasisty”³. Oprócz dostępu do komputera i internetu należy pamiętać także, a może przede wszystkim o dostępie do odpowiednich materiałów edukacyjnych, które pomogą uczniowi i nauczycielom w procesie nauczania/uczenia się.

Literatura

- Castells M. (2003): *Galaktyka Internetu: refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, Poznań.
- Goban-Klas T. (2001): *Surfowanie czy żeglowanie w cyberprzestrzeni, czyli o wychowaniu człowieka medialnego i mobilnego, Homo Internetus*, [w:] Wartki nurt mediów. *Ku nowym formom społecznego życia informacji. Pisma z lat 2000–2011*, Kraków.
- Goban-Klas T. (2002): *Edukacja wobec pokolenia SMSu*, [w:] Strykowski W., Skrzydlewski W. (red.), *Media i edukacja w dobie integracji*, Poznań.
- Goban-Klas T. (2005): *Cywilizacja medialna*, Warszawa 2005.
- Noga H. (2008): *Wychowawcze aspekty – „rewolucji informatycznej”*, Kraków.
- Sarzała D. (2009): *Cyberprzestrzeń a problem uzależnień*, [w:] Łuczak E. (red.), *Nowe oblicza uzależnień*, Olsztyn.
- Siemińska-Łosko A. (2006): *Internet w przygotowaniu nauczycieli do stosowania technologii informacyjnej*, Toruń.
- Small G., Vorgan G. (2011): *iMózg. Jak przetrwać technologiczną przemianę współczesnej umysłowości*, Poznań.
- Smith R.J., Gibbs M., McFedries P. (1996): *Żeglując po Internecie*, Warszawa.
- Siemińska-Łosko A. (2006): *Internet w przygotowaniu nauczycieli do stosowania technologii informacyjnej*, Toruń.
- Tapscott D. (2010): *Cyfrowa dorosłość. Jak pokolenie sieci zmienia nasz świat*, Warszawa.
- Wagner T. (2011), *The Global Achievement Gap*, New York.

---

³ <http://www4.rp.pl/artukul/1199393-Kulisy-porazki--Cyfrowej-szkoly-.html> (6.05.2015).

Streszczenie

Nowoczesne media elektroniczne, a zwłaszcza internet, tworzą specyficzny obszar funkcjonowania człowieka. Przede wszystkim zachęcają użytkowników do poszukiwań i odkryć, umożliwiając wielokierunkowy rozwój, zwiększając przy tym efektywność uczenia się. Obecnie komputer jest ważnym narzędziem w edukacji dzieci i młodzieży, jednak nie jest jeszcze obecny w każdym domu. Artykuł jest próbą podkreślenia edukacyjnego aspektu ogólnopolskiego projektu „Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu eInclusion”, dzięki któremu wielu młodych ludzi dostało szansę edukacji i komunikacji za pomocą komputera i internetu nie tylko w szkole, ale także w domu.

Słowa kluczowe: komputer, internet, edukacja, wykluczenie cyfrowe.

Action Against Digital Exclusion of Children and Young People – Educational Aspect of the Phenomenon

Abstract

Modern electronic media, especially Internet, create a specific area of the functioning of the human being. First and foremost encourage users to search and discover, allow multidirectional development and increase the effectiveness of learning. Nowadays the computer is an important tool in education of children and youngsters. However it is not yet present in every home. The article is an attempt to highlight the educational aspect of the nationwide project „Countering digital exclusion eInclusion” thanks to its many young people got the chance to education and communication using a computer and the Internet not only at school but also at home.

Keywords: computer, Internet, education, digital exclusion.